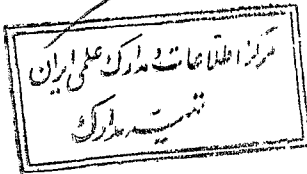

۱۷۷۱۸

دانشگاه تربیت مدرس

دانشکده علوم انسانی

پایان نامه

دوره کارشناسی ارشد مدرسی، رشته علوم تربیتی (گرایش تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش)

موضوع:

بررسی ارتباط خودپنداری با جنسیت و پیشرفت تحصیلی

استاد راهنما:

دکتر علی دلاور

استاد مشاور:

دکتر پروین کدیور

پژوهشگر:

هایده ارسطوی ایرانی

تابستان ۱۳۷۲

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

قُلْ إِنَّ الْخٰسِرِیْنَ الَّذِیْنَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ

بگو آن کسی زیان کرده و سرمایه خود را باخته است که خویشتن را باخته است.

قرآن کریم

عَجِبْتُ لِمَنْ يَنْشُدُ ضَالَّةً وَقَدَرَا أَضَلَّ نَفْسَهُ لَا يُطْلَبُهَا

تعجب می‌کنم از کسی که در جستجوی گمشده‌اش برمی‌آید و حال آنکه خود

را گم کرده و در جستجوی آن بر نمی‌آید.

علی (ع)

تقدیم به :

روح پرفتوح بزرگ قافله سالارانقلاب اسلامی که پیام خودباوریمان دادوراه خداجویی را
در خویشتنمان رهنمون ساخت و به شهدای همیشه جاویدمان که روح حیات و معنویت
را درکالبد جامعه دمیدند.

پدر و مادرگرامی ام، که با تمام توانشان در جهت تربیتم تلاش بیدریغ نمودند.
همسر بزرگوار و فرزندان عزیزم که با صبر و حوصله خویش و تحمل مشکلات مرا یاری
نمودند.

تشکر و قدردانی:

با تشکر و قدردانی از زحمات جناب آقای دکتر علی دلاور و
سرکار خانم دکتر پروین کدیور که با راهنماییهای ارزنده
خویش مرا در به انجام رسانیدن این تحقیق یاری نمودند.

فهرست مطالب

صفحه	فصل اول :
۲	- مقدمه
۷	- بیان مسئله
۹	- اهمیت موضوع
۱۱	- اهداف تحقیق
۱۲	- فرضیه‌های تحقیق
۱۳	- تعاریف عملیاتی
	فصل دوم : (مطالعه منابع مربوط به موضوع تحقیق)
۱۵	- خلاصه‌ای از تاریخچه تئوریهای خود
۲۰	- دیدگاههای تکوین شخصیت
۲۰	- اریکسون و انسان آرمانی هویت جو
۲۲	- راجرز و انسان آرمانی باکنش کامل
۲۸	- آلپرت و انسان آرمانی بالغ
۲۸	- هورنای و انسان آرمانی خودکاو
۲۹	- مزلو انسان آرمانی خواستار تحقق خود
۳۰	- گلاسر
۳۱	- اشپرانگر و درون‌کاوی و خودشناسی

صفحه	- خودپنداری و عوامل موثر بر آن
۳۲	- گستره خودپنداری
۳۷	- شکل‌گیری خود
۴۱	- تکامل مفهوم خود
۴۳	- اجزاء مفهوم خود
۴۳	- تصویر ذهنی از جسم خویش
۴۴	- اعتماد به نفس
۴۵	- نقشها
۴۸	- هویت
۴۹	- تنش‌زاهای موثر بر مفهوم خود
۵۱	- تنش‌زاهای تصویر ذهنی از جسم
۵۱	- تنش‌زاهای اعتماد به نفس
۵۲	- تنش‌زاهای نقش
	- رشد مفهوم خود
۵۴	- رشد خودپنداری در کودکان
۵۷	- رشد خودپنداری در نوجوانان
۵۹	- نگاهی گذرا به بحران هویت نوجوانی
۶۰	- روندهای سن در تکوین هویت
۶۲	- ویژگیهای خود

۶۵	- کنترل خود
۶۸	- خودپنداری و عزت نفس
۷۲	- خودپنداری و پیشرفت تحصیلی
۷۴	- شاخصهای موفقیت
۷۷	- رابطه خودپنداری و موفقیت در مدرسه
۸۱	- یک دانش آموز موفق چگونه خود را می بیند
۸۴	- یک دانش آموز ناموفق خود را چگونه می بیند
۸۹	- بررسی تاثیر متقابل خودپنداری و عملکرد
۹۵	- مروری بر تحقیقات قبلی
	فصل سوم: روش اجرای تحقیق
۱۰۱	- مقدمه
۱۰۲	- جامعه
۱۰۲	- نمونه و روش نمونه گیری
۱۰۳	- ابزار اندازه گیری و نحوه اجرای آن
۱۰۳	- مقیاس خودپنداری راجرز
۱۰۵	- پرسشنامه نگرش به خود (شاخص معنا)
۱۰۷	- پرسشنامه مشخصات فردی

صفحه	فصل چهارم: تجزیه و تحلیل اطلاعات
۱۱۱	- مقدمه
۱۱۲	- جداول توزیع فراوانی
۱۴۶	- تجزیه و تحلیل رگرسیون چند متغیری
	فصل پنجم: بحث و خلاصه
۱۵۲	مقدمه
۱۵۳	- نتیجه گیری
۱۵۸	- محدودیت های تحقیق
۱۵۹	- پیشنهادات تحقیق
۱۶۲	فهرست منابع
۱۶۷	ضمائم

فهرست جداول

صفحه	عنوان	شماره جدول
۱۱۲	توزیع فراوانی سنی	جدول شماره (۱)
۱۱۳	توزیع فراوانی محل تولد	جدول شماره (۲)
۱۱۴	توزیع فراوانی سابقه مردودی	جدول شماره (۳)
۱۱۵	توزیع فراوانی سابقه تجدیدی	جدول شماره (۴)
۱۱۶	توزیع فراوانی وضعیت جسمانی	جدول شماره (۵)
۱۱۷	توزیع فراوانی سن پدر	جدول شماره (۶)
۱۱۹	توزیع فراوانی شغل پدر	جدول شماره (۷)
۱۲۰	توزیع فراوانی میزان تحصیلات پدر	جدول شماره (۸)
۱۲۲	توزیع فراوانی سن مادر	جدول شماره (۹)
۱۲۴	توزیع فراوانی شغل مادر	جدول شماره (۱۰)
۱۲۵	توزیع فراوانی میزان تحصیلات مادر	جدول شماره (۱۱)
۱۲۷	توزیع فراوانی تعداد فرزندان خانواده	جدول شماره (۱۲)
۱۲۸	توزیع فراوانی نوع محل سکونت	جدول شماره (۱۳)
۱۲۹	توزیع فراوانی وضعیت روابط والدین	جدول شماره (۱۴)
۱۳۰	توزیع فراوانی نحوه گذراندن اوقات فراغت	جدول شماره (۱۵)
۱۳۲	توزیع فراوانی مقدار ساعت انجام تکالیف درسی	جدول شماره (۱۶)
۱۳۳	توزیع فراوانی نگرش به تحصیل	جدول شماره (۱۷)
۱۳۴	شاخصهای آماری خودپنداری	جدول شماره (۱۸)
۱۳۵	شاخصهای آماری نگرش به خود	جدول شماره (۱۹)
۱۳۶	مقایسه میانگین نمرات خودپنداری دانش‌آموزان دختر موفق و ناموفق	جدول شماره (۲۰)

مقایسه میانگین نمرات خودپنداری دانش‌آموزان پسر موفق و ناموفق	جدول شماره (۲۱)
۱۳۷	
شاخصهای پراکندگی معدل اعضای گروه نمونه	جدول شماره (۲۲)
۱۳۸	
مقایسه میانگین نمرات پسران موفق و ناموفق در درس ادبیات از نظر نمرات خودپنداری	جدول شماره (۲۳)
۱۳۹	
مقایسه میانگین نمرات پسران موفق و ناموفق در درس جبر	جدول شماره (۲۴)
۱۴۰	
مقایسه میانگین نمرات دختران موفق و ناموفق در درس ادبیات فارسی	جدول شماره (۲۵)
۱۴۱	
مقایسه میانگین نمرات دختران موفق و ناموفق در درس جبر	جدول شماره (۲۶)
۱۴۲	
مقایسه میانگین نمرات خودپنداری دختران و پسران موفق	جدول شماره (۲۷)
۱۴۳	
ماتریس همبستگی درونی بین متغیرها	جدول شماره (۲۸)
۱۴۴	
تجزیه و تحلیل واریانس رگرسیون	جدول شماره (۲۹)
۱۴۶	
تجزیه و تحلیل واریانس رگرسیون	جدول شماره (۳۰)
۱۴۷	
تجزیه و تحلیل واریانس رگرسیون	جدول شماره (۳۱)
۱۴۸	
تجزیه و تحلیل واریانس رگرسیون	جدول شماره (۳۲)
۱۴۹	

چکیده

بمنظور بررسی رابطه خودپنداری با جنسیت و پیشرفت تحصیلی، از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای با بهره‌گیری از روشهای تصادفی استفاده شده است. اعضای گروه نمونه ۱۸۰ نفر بودند که شامل ۹۰ دانش‌آموز دختر و ۹۰ دانش‌آموز پسر بود.

جمع‌آوری اطلاعات از طریق مقیاس خودپنداری راجرز، پرسشنامه شاخص معنا، پرسشنامه تحقیقات فردی و معدل سه درس ادبیات فارسی، جبر و زیست‌شناسی صورت گرفت. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات بدست آمده از ضریب همبستگی پیرسون آزمون پارامتریک t و تجزیه و تحلیل رگرسیون چند متغیری استفاده گردید. نتایج بدست آمده چنین است:

- بین میزان خودپنداری و موفقیت تحصیلی رابطه معنا داری وجود دارد.

- بین میزان خودپنداری دختران با پسران تفاوت معنا داری وجود دارد.

- خودپنداری دانش‌آموزان دختر موفق بیشتر از میزان خودپنداره دانش‌آموزان دختر ناموفق است.

- خودپنداره دانش‌آموزان پسر موفق بیشتر از میزان خودپنداره دانش‌آموزان پسر ناموفق است.

- بین میزان خودپنداری دانش‌آموزان پسر موفق و دختر موفق تفاوت معنا داری وجود ندارد.

فصل اول

مقدمه:

برای موجودی که فطرتاً دارای حبّ ذات می‌باشد، کاملاً طبیعی است که به خود پردازد و درصدد شناخت کمالات خویش و راه رسیدن به آنها برآید، پس درک ضرورت خودشناسی نیازی به دلیلهای پیچیده عقلی یا تعبدی ندارد. از این رو غفلت از این حقیقت و سرگرم شدن به چیزهایی که به هیچ وجه در کمال و سعادت آدمی مؤثر نیست، امری است غیر طبیعی و انحراف‌آمیز و این امر است که باید علتش را جستجو کرد و راه سلامت را از آن شناخت (مصباح، ۱۳۶۷).

هر موجودی در سیر تکامل فطری خویش که در راه کمال راه می‌پیماید، در حقیقت از "خود" به "خود" سفر می‌کند. یعنی از "خود ضعیف" بسوی "خود قوی" می‌رود. بنابراین انحراف هر موجود از مسیر تکامل واقعی، انحراف از "خود" به "ناخود" است. این انحراف بیش از همه جا در مورد انسان که موجودی مختار و آزاد است صورت می‌گیرد (مطهری، ۱۳۵۴).

انسان خصیصه‌ای دارد که ایده‌آل جو و کمال طلب آفریده شده است. در جستجوی چیزی است که پیوندش با او بیش از یک ارتباط معمولی باشد. به عبارت دیگر انسان در سرشت خویش پرستنده و تقدیس کننده آفریده شده است و در جستجوی چیزی است که او را به منتهای آرزوی خویش برساند. این جاست که اگر انسان خوب رهبری نشود و "خود" از "خود" مراقبت نکند، ارتباط او به اشیاء تعلق و وابستگی، تغییر شکل می‌دهد (مطهری، ۱۳۵۴).

اساساً همه تلاش انسان اعم از علمی و عملی برای تامین لذایذ و منافع و مصالح انسان انجام می‌گیرد. پس شناختن انسان و آغاز و انجام او و همچنین کمالاتی که ممکن است به آنها نایل گردد مقدم بر همه مسائل بلکه بدون شناخت حقیقت انسان و ارزش حقیقت انسان و ارزش واقعی او، سایر بحثها و تلاشها

بیهوده و بی پایه است. اصراری که ادیان آسمانی و پیشوایان دینی و علماء اخلاق به "خودشناسی" و به "خودپنداری" دارند، همگی ارشادی است به همین حقیقت فطری و عقلی (مصباح، ۱۳۶۷).

قرآن شریف فراموش کردن نفس را لازمه فراموش کردن خدا و به منزله عقوبت این گناه معرفی می نماید:

"وَعَلَيْكُمْ أَنْفُسُكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ"

به خویشتن پردازید. کسی که گمراه شد به شما زیان نرزد اگر هدایت یافتند. (مائده، آیه ۱۰۵)

پیغمبر اکرم (ص) می فرماید:

"مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ"

کسی که خودش را شناخت پروردگارش را شناخت.

از امیرالمومنین (ع) روایات زیادی در این زمینه نقل گردیده است:

۱ - مَعْرِفَةُ النَّفْسِ أَنْفَعُ الْمَعَارِفِ.

شناخت خود، سودمندترین شناختها است.

۲ - الْفَوْزَ الْأَكْبَرَ مَنْ ظَفَرَ بِمَعْرِفَةِ النَّفْسِ.

بزرگترین کامیابی از آن کسی است که به خودشناسی نائل شود.

از نظر علی (ع) انسان موجودیست دارای "خود" با استعدادهای گوناگون که باید قدر آن را شناخته و آن

را به سوی تعالی و کمال بکشاند. شناخت قدر و منزلت خود نشانه تعالی و رشد یافتگی آنان است.

الْعَالِمُ مَنْ عَرَفَ قَدْرَهُ وَكَفَى بِالْمَرْءِ جَهْلًا إِلَّا يَعْرِفُ قَدْرَهُ.

شخص دانا و عالم کسی است که قدر خود را بشناسد و برای جهل و نادانی انسان همین بس که از قدر و

منزلت خویش بی خبر بماند (نهج البلاغه فیض الاسلام، خطبه ۱۰۳).

انسانی که قدر و منزلت خود را درک می کند، استعدادهای مثبت وجودی خود را به هدر نمی دهد. چنین

انسانی نسبت به رشد و کمال خود به دیده بی‌اعتنایی نمی‌نگرد. حیات خود را امری سهل و بی‌معنا تلقی نکرده و به بازی نمی‌گیرد (نصری، ۱۳۶۸).

مشاوران، روانشناسان و حتی معلمان آگاه از روانشناسی، گزارش می‌کنند که در بین انواع گوناگون مشکلات نوجوانان و جوانان، چه مشکلاتی که از خود جوانان می‌شنوند و چه در رفتار آنها مشاهده می‌کنند، بیشتر ارزشیابی غیرمنصفانه آنان از مشکلاتشان دیده می‌شود. نگرشهای خودکم‌بینی حتی در بین بزرگسالان نیز بسیار فراوان به چشم می‌خورد. یک دلیل عمده این امر آن است که اکثر جوامع و فرهنگها موفقیت‌مدار است، و بر توفیق و پیروزی فرد ارج فراوان می‌نهد. همه ما انتظار داریم که در امتحانات بهترین نمرات را بگیریم، در کار خود بهترین پیشرفت و کارآیی را نشان بدهیم، در مسابقاتی که شرکت می‌کنیم برنده شویم، و به هر حال هر یک از ما می‌خواهیم به گونه‌ای، چیزی که مزیت ما را بر دیگران نشان می‌دهد داشته باشیم. ضمناً از هنگام تولد نیز دائماً در زمینه‌های مختلف مانند قد و قامت، هوش، قدرت، پیشرفت در مدرسه، درستی و صداقت و هزاران مورد دیگر با اطرافیان مقایسه می‌شویم. علاوه بر این هر یک از ما، در جریان مبارزه برای دست یافتن به ایده‌آل‌هایمان پیوسته خود واقعی خویش را با خود ایده‌آل مقایسه می‌کنیم و این کار را حتی با علم به اینکه غیر منصفانه است انجام می‌دهیم (نوابی نژاد، ۱۳۷۰).

یکی از فرضیه‌های نظریه انسان‌گرایی، آن است که در هر انسان نیرویی فعال وجود دارد که او را به طرف "تحقق خود" یا "کمال خود" و یا "شکوفایی خویشتن" می‌کشاند تا به آرمانهای خود نایل آید. وقتی که شخصیت انسان در محیط مساعدی شکل بگیرد، اجازه می‌یابد که نیروهای خلاقه خود را آزاد ساخته و طبیعت مثبت درونی خویش را ظاهر سازد (آزاد، ۱۳۶۸).

کوشش برای خودشناسی عینی، از ابتدای زندگانی آغاز می‌شود و هیچ‌گاه پایان نمی‌پذیرد. در هر سنی